

УДК 78.071.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-2-65>

Алла ЧОРНА,

orcid.org /0000-0002-7782-3190

викладач кафедри хорового диригування та академічного співу

Харківської державної академія культури

(Харків, Україна) avolotka@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ДИРИГЕНТА-ХОРМЕЙСТЕРА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Не зважаючи на усі складнощі та виклики сьогодення, освітня сфера, долаючи відстані, мовні бар'єри, ментальні та культурні уявлення рухається вперед. Останні дослідження науковців у галузі диригентського мистецтва та педагогіки свідчать про «перебудову концепції освіти та виховання фахівця». Спираючись на славетні традиції української диригентсько-хорової школи та враховуючи потреби нинішнього часу завданням вітчизняних педагогів стає переосмислення та трансформація викладацької діяльності.

Виховання диригента – хормейстера, не тільки як музиканта, керівника колективу, а і як творчої особистості завжди було не простим завданням. Професія, яка вимагає володіння комплексом музично-теоретичних знань, здібностями та особистісними якостями, потребує значних зусиль від здобувачів освіти. Особлива роль у формуванні та підготовці професійного фахівця диригентсько-хорової спеціалізації відводиться викладачу з фаху, який не тільки допомагає оволодіти професійними навичками та знаннями, розкрити творчий потенціал, а й створити систему цінностей у майбутнього спеціаліста хорової справи, як основу його виконавської, творчої, наукової та педагогічної діяльності.

Статтю присвячено проблемам фахової підготовки диригентсько-хорової спеціалізації в умовах дистанційної форми навчання. Обґрунтовано основні труднощі навчального процесу (у класі з диригування) на сучасному етапі та визначено шляхи їх подолання. Розглянуто основні методи навчання у роботі над постановкою диригентського апарату та формуванні навичку керування хоровим колективом під час дистанційної форми навчання. Акцентовується увага на активізації самостійної та творчої діяльності здобувачів освіти у процесі навчання, використанні різних форм роботи, ролі мотивації для підвищення якості освіти.

Ключові слова: диригентсько-хорова освіта, диригент-хормейстер, викладання фахових дисциплін.

Alla CHORNA,

orcid.org/0000-0002-7782-3190

Lecturer at the Department of Choral Conducting and Academic Singing

Kharkiv State Academy of Culture

(Kharkiv, Ukraine) avolotka@ukr.net

PROBLEMS OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE CONDUCTOR-CHOR MASTER AT THE MODERN STAGE

Despite all the difficult and challenges of today, the educational sphere, overcoming distances, language barriers, mental and cultural perceptions, moves forward. Recent studies by scientists in the field of conducting art and pedagogy testify to the “restrunturing of the concept of education and training of a specialist.” Relying on the glorious traditions of the Ukrainian conducting and choral school and taking into account the needs of the present time, the task of domestic teachers is to rethink and transform teaching activities.

Raising a conductor – a choirmaster, not only as a musician, a team leader, but also as a creative person was always not an easy task. The profession, which requires possession of a complex of musical and theoretical knowledge, abilities and personal qualities, requires significant efforts from the students of education. A special role in the formation and training of a professional specialist in conducting and choral specialization is given to the teacher of the specialty, who not only helps to master professional skills and knowledge, to reveal creative potential, but also to create a system of values in the future choral specialist, as the basis of his performing, creative, scientific and pedagogical activities.

The article is devoted to the problems of professional training of conducting and choral specialization in the conditions of distance education. The main difficulties of the educational process (in the conducting class) at the current stage are substantiated and the ways to overcome them are determined. The main methods of training in the work on the staging of the conducting apparatus and the formation of the skill of managing a choral team during the distance form of education are considered. Emphasis is placed on the activation of independent and creative activities of students in the learning process, the use of various forms of work, the role of motivation for improving the quality of education.

Key words: conducting and choral education, conductor-choirmaster, teaching of professional disciplines.

Постановка проблеми. У нинішній час проблеми фахової підготовки здобувачів освіти музичного напрямку потребують пошуків нових ідей, форм та методів навчання. Інтеграційні тенденції сприяли появі нової термінологічної бази, створенню інноваційних підходів в освітній сфері. Актуальним питанням сьогодення стає переосмислення завдань, функцій, компетентностей у викладацькій діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій. Вітчизняними музикознавцями було досліджено широке коло питань диригентсько-хорової освіти. Серед них А. Мартинюк, Є. Бондар, С. Якимчук, О. Василюєва, Я. Кириленко, Т. Сухомлінова та інші.

Мета статті полягає у дослідженні проблемних факторів, які впливають на фахову підготовку диригентів-хормейстерів на сучасному етапі та виявленні шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. 20-ті роки ХХІ століття ознаменувалися глобальними змінами у суспільстві. Часи пандемії, політичні події в Україні створили нові виклики для багатьох сфер культурного життя. Освітня сфера перейшла на дистанційну форму навчання.

Бурхливий розвиток технологій, процес цифровізації з одного боку дозволили подолати відстані, відкривши нові можливості, а з іншого боку нові реалії створили труднощі для здійснення якісного освітнього процесу, особливо у закладах музичної освіти.

Фахова освіта диригентсько-хорової спеціалізації ставить за мету головним чином підготувати студентів до практичної, педагогічної та наукової діяльності. Особлива увага приділяється «першочерговості практичному засвоєнню хорового мистецтва над історико-теоретичними знаннями і закономірностями музично-хорової діяльності, бо саме в процесі художньо-практичної діяльності відпрацьовуються диригентські та вокальні вміння і навички студентів, їхнє музичне мислення» (Нарожна, 2021; 97). Онлайн вивчення таких дисциплін як «Диригування», «Читання хорових партитур», «Сольний спів», «Хоровий клас», «Виробнича практика» перейшло на інший рівень. «У хоровій галузі трансформується комунікація «педагог-диригент – студент», стратегія навчання зосереджується на інформальній освіті, теоретичній діяльності, практичній самоосвіті, самовдосконаленні.» (Кириленко, 2021; 44).

У цьому контексті слід зазначити, що при такій активізації самостійної роботи здобувачів освіти у процесі онлайн навчання, переорієнтації «ролі педагога (тьютор (від англ. tutor – репетитор), ментор (від грец. mentor – наставник), фасилітатор – ведучий, керівник)» (Кириленко, 2021; 44), не слід

забувати про особливості та специфіку виховання диригента-хормейстера, формування фахових компетентностей, які вимагає сучасна виконавсько-хорова практика.

Одним з головних засобів комунікації диригента з колективом (хором чи оркестром) є мануальна техніка. Робота над постановкою диригентського апарату, розвитком та удосконаленням мануальної майстерності має залишатись одним з головних завдань викладача з фаху і під час онлайн навчання. Дистанційний формат роботи на уроках з диригування дозволяє викладачу здійснити тільки візуальний контроль, внести корективи в дії студента за допомогою пояснень. Все це не тільки ускладнює педагогічний процес, а ще й може призводити до появи неточностей.

На початковому етапі роботи над постановкою диригентського апарату велике значення має *метод демонстрації*, коли викладач власним прикладом демонструє жести, рухи, диригентські схеми, позиції рук. На уроках з диригування в дистанційному форматі цей метод є також доцільним для використання, але враховуючи особливості технічних пристроїв, з якими працює викладач (мобільний телефон, планшет, камера ноутбуку чи персонального комп'ютера) виникає проблема обмеженості рухів. Викладач потрапляє у рамки відеокамери і повинен підлаштуватись під можливість даного пристрою.

Диригенти-початківці, виконуючи музичний твір, роблять багато рухів корпусом. Нестійкість диригентської постави, нахили, які супроводжують афтакти для початку або закінчення звучання можуть призвести до неправильного формування диригентського апарату, створювати труднощі у спілкуванні з виконавцями та мати не естетичний вигляд за диригентським пультом. У роботі над виправленням цих недоліків викладач може вдаватися до застосування різних методів: студент може відпрацьовувати диригентські схеми стоячи біля стіни, сидячи на стільці. Таким чином створюється опора для корпусу, приводячи в дію тільки рухи руками. В умовах дистанційного навчання, застосовуючи такі вправи, студент має бути зображений у весь зріст. За для такого положення він віддаляється від пристрою на де-яку відстань, що створює ефект оптичної ілюзії. В такому випадку для досягнення більшої результативності слід здійснювати спостереження за роботою студентів з різних точок простору, використовувати різні ракурси зображення.

Володіння диригентським апаратом передбачає м'язову свободу рухів. Недостатнє вміння студентів чергувати напругу з розслабленням під час диригування, занадто емоційне виконання ведуть

до скруті мануальних жестів, нерухомості в усіх частинах руки та загальної втоми диригента. Для виправлення таких недоліків, досягнення ослаблення м'язової напруги у момент диригування студентом музичного твору, викладачу доцільно було б застосувати *тактильну комунікацію* (керувати рухами студента, тримаючи його за руку, дати студенту можливість відчути свободу диригентського жесту викладача). На жаль при дистанційній формі навчання як студент так і викладач позбавлені такої можливості. У цьому випадку пильна увага викладача, щодо неприпустимості використання студентом неприродних рухів, є запорукою формування правильної мануальної техніки. Швидка та своєчасна реакція на неточності жесту у роботі студента дозволить уникнути засвоєння невірних навичок.

Професійне становлення диригента-хормейстера ускладнене відсутністю інструменту (хору) під час навчання. Виконання хорової партитури та партії оркестру на уроках з диригування покладено на концертмейстера, який має точно виконувати волю диригента, «йти за рукою». В свою чергу диригент-початківці у процесі навчання набувають навик перебування у постійному контакті з виконавцями, контролю за якістю виконання та своєчасної корекції звучання. Дистанційний формат проведення занять з диригування не дає можливості належним чином сприяти устанавленню ансамблю між студентом (диригентом) та концертмейстером (виконавцями). Подолання цієї проблеми у фаховій підготовці диригента-хормейстера є найскладнішою для викладача. Навіть диригування музичного твору під якісний відео- чи аудіо запис не дає студенту відчуття управління виконавцями, створення власної інтерпретації твору. При цьому порушується виховання вольової функції, де кожний звук має підкорятися волі диригента, а не навпаки. Цей недолік можна виправити лише у випадку відмови від запису і самостійним проспівуванням мелодії студентом одночасно з диригуванням.

Спів партій студентом на уроці чи під час самостійної роботи є звичайним явищем і навіть відноситься до обов'язкових вимог у фаховій підготовці. Цей метод дозволить студентам краще засвоїти матеріал, що вивчається, сформувати навик чистого інтонування, відчути вокальну природу у диригентських жестах.

Використання методу гри партитури на інструменті, для формування диригентських та виконавських навичок у класі з диригування, також дозволить розвинути певні здібності у студента.

Висновки. Отже, враховуючи вище сказане, можна зробити такі висновки:

– аналізуючи проблеми фахової підготовки диригента-хормейстера на сучасному етапі та шляхи їх подолання, не слід забувати про такі особливості впливу на навчальний процес та результативність навчання як мотивація студента, творча атмосфера уроку та особистість вчителя. «Саме від особистості викладача, від його оригінальності, особистісних якостей, професіоналізму залежить успішність освітнього процесу і якість підготовки майбутнього фахівця» (Нарожна, 2021; 98);

– успіх сумарних зусиль (викладача, концертмейстера, студента) може залежати не так від технологій навчання, скільки від роботи учнів під час занять та самостійної підготовки до дисципліни. Студент, який має гарну мотивацію, бажання займатися зможе виконати всі програмні вимоги та збагатити свій репертуарний список творів не тільки програмою індивідуального плану;

– необхідність застосування дистанційного навчання в реаліях сьогодення закликає педагогів до пошуків нових прийомів, прийняття наявних умов, розвиток власної майстерності у професії та зміни підходів до викладання фахових дисциплін;

– дистанційна форма навчання у фаховій підготовці диригента-хормейстера, на рівні з очною та заочною формами, має право на існування, «але переводити повністю в онлайн навчання музиканта-диригента недоцільно» (Кириленко, 2021; 98).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва О.В. Організація викладання хорового диригування з використанням дистанційної платформи MOODLE. *Диригентсько-хорова освіта: синтез теорії та практики* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 28 жовт. 2021 р. / Харків, 2021. С. 6-9.
2. Кириленко Я.О. Взаємодія тьютора та студента-диригента в умовах дистанційного навчання: комунікативні аспекти. *Музика в системі мистецької освіти: взаємини та протидії* : матеріали Всеукр. наук.-педагог. підвищення кваліфікації у галузі мистецтвознавства, музикознавства, музичної педагогіки, м. Одеса, 15 березня – 23 квітня 2021 р. / Одеса, 2021. С. 96-98.
3. Кириленко Я.О. Трансформація педагогічних компетентностей диригента-хормейстера: виклики сьогодення. *Диригентсько-хорова освіта: синтез теорії та практики* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 28 жовт. 2021 р. / Харків, 2021. С. 43-45.
4. Нарожна Н.І., Остапенко Л.В. Теоретико-методичні основи проведення занять з диригування в контексті вивчення дисципліни «Методика викладання фахових дисциплін». *ІМІДЖ сучасного педагога*. 2021. № 2 (197). С. 96-102.

---

5. Сухомлінова Т. Мотивація як фактор професійного розвитку студента. *Диригентсько-хорова освіта: синтез теорії та практики* : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 28 жовт. 2021 р. / Харків, 2021. С. 46-48.

REFERENCES

1. Vasylieva O. (2021) Orhanizatsiia vykladannia khorovoho dyryhuvannia z vykorystanniam dystantsiinoi platformy MOODLE. [Organisation of teaching choral conducting using the MOODLE remote platform] *Dyryhentsko-khorova osvita: syntez teorii ta praktyky: materialy V Vseukr. nauk. –prakt. konf.- Conductor and choral education: synthesis of theory and practice: materials of the 5th All-Ukrainian scientific and practical conference*, 6-9. [in Ukrainian].
2. Kyrylenko Ya. (2021) Vzaiemodiia tiutora ta studenta-dyryhenta v umovakh dystantsiinoho navchannia: komunikatyvni aspekty. [Interaction between a tutor and a student-conductor in the conditions of distance learning: communicative aspects] *Muzyka v systemi mystetskoï osvity: vzaiemyny ta protydii: materialy Vseuk. nauk.-pedahoh. pidvyshchennia kvalifikatsii u haluzi mystetstvoznavstva, muzykoznavstva, muzychnoi pedahohiky.- Music in the system of art education: relations and countermeasures: materials of the All-Ukrainian Scientific and Pedagogical Advanced Training in the Field of Art History, Musicology, and Music Pedagogy*, 96-98. [in Ukrainian].
3. Kyrylenko Ya. (2021) Transformatsiia pedahohichnykh kompetentnosti dyryhenta-khormeistera: vyklyky siohodennia [Transformation of the pedagogical competencies of the conductor-choirmaster: today's challenges] *Dyryhentsko-khorova osvita: syntez teorii ta praktyky: materialy V Vseuk. nauk.-prak. konf.- Conductor and choral education: synthesis of theory and practice: materials of the 5th All-Ukrainian scientific and practical conference*, 43-45. [in Ukrainian].
4. Narozhna N. Ostapenko L. (2021) Teoretyko-metodychni osnovy provedenia zانات z dyryhuvannia v konteksti vyvchennia dystsypliny “Metodyka vykladannia fakhovykh dystsyplin [Theoretical and methodological foundations of conducting classes in the context of studying the discipline “Methodology of teaching professional disciplines”] *IMIDZH suchasnoho pedahoha.- IMAGE of a modern teacher*, 2 (197). 96-102. [in Ukrainian].
5. Sukhomlinova T. Motyvatsiia iak faktor profesiinoho rozvytku studenta [Motivation as a factor in the student's professional development] *Dyryhentsko-khorova osvita: syntez teorii ta praktyky: materialy V Vseuk. nauk.-prak. konf.- Conductor and choral education: synthesis of theory and practice: materials of the 5th All-Ukrainian scientific and practical conference*, 46-48. [in Ukrainian].